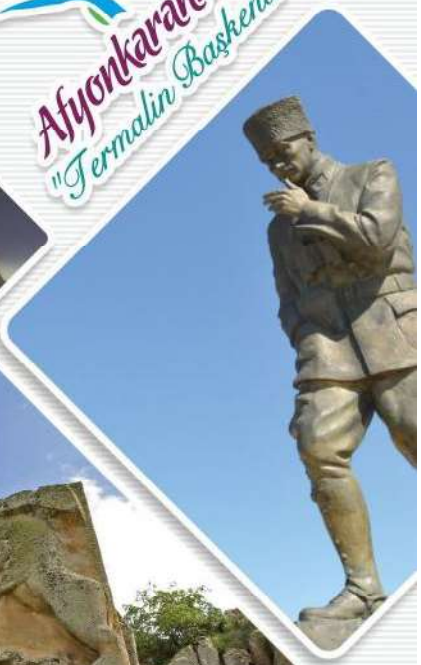
19. ULUSAL TURİZM KONGRESİ

Sağlık Turizmi

17-21 EKİM 2018

Afyonkarahisar "Termalin Başkenti"

19. Ulusal Turizm Kongresi, 2223-B Yurtiçi Bilimsel Etkinlik Düzenleme Desteği Programı kapsamında **TÜBİTAK** tarafından desteklenmiştir.

Bu Kitap Afyonkarahisar Belediyesinin Desteğiyle Basılmıştır. Belediye Başkanı Sayın Burhanettin ÇOBAN'ın Şahsında Afyonkarahisar Belediyesine Teşekkür Ederiz.

17-21 EKİM 2018
AFYONKARAHİSAR

19. ULUSAL TURİZM KONGRESİ

SAĞLIK TURİZMİ

Kongre Web Sitesi: utk19@aku.edu.tr

17-21 EKİM 2018
AFYONKARAHİSAR

Destek Veren Kurumlar

Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü

Afyonkarahisar Valiliği

Afyonkarahisar Belediyesi

Afyon Kocatepe Üniversitesi

Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Afyonkarahisar Ticaret ve Sanayi Odası

Afyonkarahisar Ticaret Borsası

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
(TUBİTAK)

19. Ulusal Turizm Kongresi

Bildiriler Kitabı

17-21 Ekim 2018, Afyonkarahisar

Editör

Prof. Dr. Şuayıp ÖZDEMİR

Editör Yardımcıları

Doç. Dr. Elbeyi PELİT

Dr. Öğr. Üyesi Ali AVAN

Yayına Hazırlayanlar

Doç. Dr. Elbeyi PELİT

Dr. Öğr. Üyesi Ali AVAN

Arş. Gör. Mehmet BOYRAZ

Arş. Gör. Asilhan Semih MUTLU

Arş. Gör. Ali KABAKULAK

ISBN: 978-605-4444-14-4

Egeus Matbaacılık
5632 Sk. No:30 Çamdibi – İZMİR
Tel: (0 232) 458 16 77
Ekim 2018

Matbaa Sertifika No: 41954

19. ULUSAL TURİZM KONGRESİ ONUR KURULU

Mehmet Nuri ERSOY	T.C. Kültür ve Turizm Bakanı
Mustafa TUTULMAZ	Afyonkarahisar Valisi
Burhanettin ÇOBAN	Afyonkarahisar Belediye Başkanı
Prof. Dr. Mustafa SOLAK	Afyon Kocatepe Üniversitesi Rektörü

DANIŞMA KURULU*

Unvanı, Adı Soyadı	**Kurumu**
Prof. Dr. Ahmet AKTAŞ	Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan BATMAN	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. A. Celil ÇAKICI	Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Füsun İSTANBULLU DİNÇER	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Necdet HACIOĞLU	Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Azize TUNÇ HASSAN	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan İÇÖZ	Yaşar Üniversitesi
Prof. Dr. Nüzhet KAHRAMAN	İstanbul Ticaret Üniversitesi
Prof. Dr. Kurtuluş KARAMUSTAFA**	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Salih KUŞLUVAN	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Bahattin RIZAOĞLU	Adnan Menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Alp TİMUR	Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Muharrem TUNA	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

(*) Soyada göre alfabetik düzenlenmiştir.

(**) Ulusal Turizm Kongresi Dönem Başkanı

19. ULUSAL TURİZM KONGRESİ BİLİM KURULU LİSTESİ

SIRA	UNVANI, ADI SOYADI	KURUMU
1	Prof. Dr. Abdul Celil ÇAKICI	Mersin Üniversitesi
2	Prof. Dr. Abdullah KARAMAN	Selçuk Üniversitesi
3	Prof. Dr. Abdullah TANRISEVDİ	Adnan Menderes Üniversitesi
4	Prof. Dr. Adnan TÜRKSOY	Ege Üniversitesi
5	Prof. Dr. Agustin Santana TALAVERA	Universidad de La Laguna, Spain
6	Prof. Dr. Ahmet Akın AKSU	Akdeniz Üniversitesi
7	Prof. Dr. Ahmet AKTAŞ	Akdeniz Üniversitesi
8	Prof. Dr. Ahmet TAYFUN	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
9	Prof. Dr. Ali YAYLI	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
10	Prof. Dr. Alp TİMUR	Dokuz Eylül Üniversitesi
11	Prof. Dr. Asım SALDAMLI	Nişantaşı Üniversitesi
12	Prof. Dr. Azize HASSAN	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
13	Prof. Dr. Bahar TANER	Mersin Üniversitesi
14	Prof. Dr. Bahattin RIZAOĞLU	Adnan Menderes Üniversitesi
15	Prof. Dr. Beykan ÇİZEL	Akdeniz Üniversitesi
16	Prof. Dr. Bilgehan GÜLCAN	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
17	Prof. Dr. Burcu Selin YILMAZ	Dokuz Eylül Üniversitesi
18	Prof. Dr. Cengiz DEMİR	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
19	Prof. Dr. Cevdet AVCIKURT	Balıkesir Üniversitesi
20	Prof. Dr. Cihan ÇOBANOĞLU	University of South Florida Sarasota-Manatee (USFSM)
21	Prof. Dr. Derman KÜÇÜKALTAN	İstanbul Arel Üniversitesi
22	Prof. Dr. Dimitrios BUHALIS	Bournemouth University, England
23	Prof. Dr. Doğan GÜRSOY	Washington State University
24	Prof. Dr. Doğan Yaşar AYHAN	Başkent Üniversitesi
25	Prof. Dr. Doğan TUNCER	Başkent Üniversitesi
26	Prof. Dr. Düriye BOZOK	Balıkesir Üniversitesi
27	Prof. Dr. Ebru GÜNLÜ KÜÇÜKALTAN	Dokuz Eylül Üniversitesi
28	Prof. Dr. Ferah ÖZKÖK	Çanakkale 18 Mart Üniversitesi
29	Prof. Dr. Fevzi OKUMUŞ	Central Florida University, USA
30	Prof. Dr. Fisun YÜKSEL	Adnan Menderes Üniversitesi
31	Prof. Dr. Fügen DURLU ÖZKAYA	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
32	Prof. Dr. Füsun İSTANBULLU DİNÇER	İstanbul Üniversitesi
33	Prof. Dr. Haktan Erdoğan EKİZ	King AbdulAziz University
34	Prof. Dr. Hasan KILIÇ	Doğu Akdeniz Üniversitesi
35	Prof. Dr. İbrahim BİRKAN	Turizm Yatırımcıları Derneği
36	Prof. Dr. İge PIRNAR	Yaşar Üniversitesi

37	Prof. Dr. İsmail KIZILIRMAK	İstanbul Üniversitesi
38	Prof. Dr. John T. BOWEN	University of Houston, USA
39	Prof. Dr. Kemal BİRDİR	Mersin Üniversitesi
40	Prof. Dr. Kurban ÜNLÜÖNEN	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
41	Prof. Dr. Kurtuluş KARAMUSTAFA	Erciyes Üniversitesi
42	Prof. Dr. Levent ALTINAY	Oxford Brookes Universirty
43	Prof. Dr. Manuel António Brites Salgado	Instituto Politécnico da Guarda, Portugal
44	Prof. Dr. Medet YOLAL	Anadolu Üniversitesi
45	Prof. Dr. Mehmet Cihan YAVUZ	Çukurova Üniversitesi
46	Prof. Dr. Mehmet SARIIŞIK	Sakarya Üniversitesi
47	Prof. Dr. Mehmet YEŞİLTAŞ	Girne Amerikan Üniversitesi
48	Prof. Dr. Metin KOZAK	Dokuz Eylül Üniversitesi
49	Prof. Dr. Mithat Zeki DİNÇER	İstanbul Üniversitesi
50	Prof. Dr. Muharrem TUNA	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
51	Prof. Dr. Muhsin HALİS	Kocaeli Üniversitesi
52	Prof. Dr. Murat GÜMÜŞ	Batman Üniversitesi
53	Prof. Dr. Mustafa TEPECİ	Celal Bayar Üniversitesi
54	Prof. Dr. Muzaffer UYSAL	University of Massachusetts
55	Prof. Dr. Necdet HACIOĞLU	Balıkesir Üniversitesi
56	Prof. Dr. Nilüfer TETİK	Akdeniz Üniversitesi
57	Prof. Dr. Nurten ÇEKAL	Pamukkale üniversitesi
58	Prof. Dr. Nüzhet KAHRAMAN	İstanbul Ticaret Üniversitesi
59	Prof. Dr. Oğuz TÜRKAY	Sakarya Üniversitesi
60	Prof. Dr. Olimpia BAN	University of Oradea, Romania
61	Prof. Dr. Orhan AKOVA	İstanbul Üniversitesi
62	Prof. Dr. Orhan BATMAN	Sakarya Üniversitesi
63	Prof. Dr. Orhan İÇÖZ	Yaşar Üniversitesi
64	Prof. Dr. Osman Avşar KURGUN	Dokuz Eylül Üniversitesi
65	Prof. Dr. Ozan BAHAR	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
66	Prof. Dr. Öcal USTA	Dokuz Eylül Üniversitesi
67	Prof. Dr. Özcan YAĞCI	Başkent Üniversitesi
68	Prof. Dr. Özkan TÜTÜNCÜ	Dokuz Eylül Üniversitesi
69	Prof. Dr. Rıdvan YURTSEVEN	Ataşehir Üniversitesi
70	Prof. Dr. Salih KUŞLUVAN	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
71	Prof. Dr. Selma Meydan UYGUR	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
72	Prof. Dr. Semra Günay AKTAŞ	Anadolu Üniversitesi
73	Prof. Dr. Stanislav IVANOV	Varna University of Management, Bulgaria
74	Prof. Dr. Şenol ÇAVUŞ	Batman Üniversitesi

75	Prof. Dr. Şeyhmus BALOĞLU	Nevada LasVegas University
76	Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR	Afyon Kocatepe Üniversitesi
77	Prof. Dr. Şule AYDIN	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
78	Prof. Dr. Tony L. HENTHORNE	University of Nevada, Las Vegas, USA
79	Prof. Dr. Umut AVCI	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
80	Prof. Dr. Yasin BOYLU	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
81	Prof. Dr. Yüksel EKİNCİ	University of Portsmouth
82	Prof. Dr. Yüksel ÖZTÜRK	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
83	Prof. Dr. Zeynep ASLAN	Adnan Menderes Üniversitesi
84	Doç. Dr. Mathilda Van NIEKERK	University of Central Florida, USA
85	Dr. Giampaolo VIGLIA	University of Portsmouth, England
86	Dr. Tom GRIFFIN	Ryerson University, Kanada

YÜRÜTME KURULU

Prof. Dr. Şuayıp ÖZDEMİR	Başkan
Doç. Dr. Hasan Hüseyin SOYBALI	Üye
Doç. Dr. Ahmet BAYTOK	Üye
Doç. Dr. Elbeyi PELİT	Üye
Doç. Dr. Mustafa SANDIKCI	Üye
Doç. Dr. Sabri ÇELİK	Üye
Doç. Dr. Özcan ZORLU	Üye
Dr. Öğr. Üyesi Ali AVAN	Üye
Dr. Öğr. Üyesi Asuman PEKYAMAN	Üye
Dr. Öğr. Üyesi Gonca KILIÇ	Üye
Dr. Öğr. Üyesi Esra Gül YILMAZ	Üye
Dr. Öğr. Üyesi Bilal YALÇIN	Üye
Öğr. Gör. Erman SAYGILI	Üye
Öğr. Gör. Hatice ÖZ	Üye
Öğr. Gör. Aybeniz MİRİŞLİ	Üye
Öğr. Gör. Ahmet ÇETİN	Üye
Öğr. Gör. Cüneyt TAŞKIRAN	Üye
Arş. Gör. Mehmet BOYRAZ	Üye
Arş. Gör. Asilhan Semih MUTLU	Üye
Arş. Gör. Ali KABAKULAK	Üye

SEKRETERYA

Unvanı, Adı Soyadı	**Dâhili Tel.**	**İletişim (E-mail)**
Dr. Öğr. Üyesi Ali AVAN	2201	aliavan@aku.edu.tr
Arş. Gör. Mehmet BOYRAZ	2229	mboyraz@aku.edu.tr
Arş. Gör. Asilhan Semih MUTLU	2216	smutluc@aku.edu.tr
Arş. Gör. Ali KABAKULAK	2234	alikabakulak@aku.edu.tr
Abdurrahim TÜRK (Fakülte Sekreteri)	2207	aturk@aku.edu.tr

TURİZM YÜKSEKÖĞRETİMİNDE SÜREGELEN SORUNLARA YÖNELİK BİR ALANYAZIN DEĞERLEMESİ

Doç. Dr. Rahman TEMİZKAN
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Turizm Fakültesi
rahmantemizkan@hotmail.com

Arş. Gör. Beybala TİMUR
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Turizm Fakültesi
beybalatimur@gmail.com

ÖZET

Turizm sektörü doğası gereği insan faktörünün ikinci plana atılamayacağı bir sektördür. Turistik ürün ve hizmetlerin ulaştırılmasında insan faktörü her daim öncelikli rol oynamaktadır. Bu durum turizm sektöründe çalışan personelin turizm eğitimi almış nitelikli kişiler olmasını gerektirmektedir. Türkiye'de turizmin ekonomi açısından lokomotif sektör haline gelmesi turizm eğitiminin öneminin anlaşılmasını sağlamıştır. Günümüzde ülke genelinde ortaöğretim, ön lisans, lisans ve lisansüstü seviyede turizm eğitimi verilmektedir. Ancak turizm öğretimi uzun yıllardır yapılmasına rağmen bazı sorunların bir türlü aşılamadığı görülmektedir. Bu bilgi ışığında, bu çalışma, turizm alan yazınında turizm yükseköğretimi sorunlarına yönelik çalışmaların bulgularının bir araya getirilmesi ve süregelen sorunların çözümü için tavsiyeler verilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonuçları turizm yükseköğretimindeki sorunların artık kronikleştiğine ve turizm yükseköğretiminde kalite standartlarının belirlenmesi gerektiğine dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Turizm Eğitimi, İnsan Kaynakları.

1. GİRİŞ

Turizm sektörü dünya genelinde hızla büyümektedir. Uluslararası Dünya Turizm örgütünün verilerine göre 2015 yılında turizme katılan kişilerin sayısı %4,6 artışla 1 milyar 186 milyona ulaşmıştır. 2016 yılında bu rakam %3,9 ile 1 milyar 235 milyon kişiye ulaşmıştır. Enflasyon ve dalgalanmalar da dahil edildiğinde 2015 yılında dünya genelinde turizm gelirlerinde %4,4 düzeyinde artış yaşanmış ve 1 trilyon 260 milyar dolar toplam gelir elde edilmiştir. Dünya genelinde turist sayılarının 2010 ile 2030 arasında her yıl %3,3 oranında artması ve 2030 yılında 1,8 milyara ulaşması beklenmektedir (UNWTO, 2016). Türkiye'nin sahip olduğu turistik varlıklar açısından bu sektör, gelişmekte ve büyümekte olan Türkiye ekonomisi için stratejik bir konuma sahiptir. Nitekim Türkiye, gelişmiş bir ağır sanayiye sahip olmaması nedeniyle ileri teknoloji ürünleri üretememekte, üretebildiği ürünler ise sınırlı sayıda kalmaktadır. Turizm sektörü Türkiye ekonomisinin ihracattaki üretim açığının

kapatılması açısından önemli bir rol oynamaktadır (Temizkan ve Cankül, 2015).

Rakamlar incelendiğinde 2016 yılında Türkiye'ye 31 milyon civarında turist geldiği görülmektedir. Turizm sektörü 2016 yılında ülke ekonomisine tek başına 22 milyar dolarlık bir döviz girdisi sağlamıştır. (TÜİK, 2017). Ancak maalesef Türkiye 2016 yılında, gelir ve gelen turist sayısı açısından dünyada ilk 10'a girememiştir (UNWTO, 2017). Buna rağmen, Türkiye'nin 2016 yılı ihracat gelirleri turizm gelirlerinin, ihracata 22 milyar dolarlık bir katkı sağlayarak Türkiye'nin toplam ihracatında %15'lik bir paya sahip olurken, Türkiye'de 2016 yılında gerçekleştirilen 198 milyar dolarlık ithalatın sadece %2,5'luk kısmı turizm giderlerine aittir (TÜİK, 2017). 2017 yılında ziyaretçi sayısı 38 milyona yükselirken 26,2 milyar dolar gelir elde edilmiştir. 2018 yılının ilk 6 ayında Türkiye'yi 19 milyon turist ziyaret ederken 11,5 milyar dolarlık bir gelir elde edilmiştir (TÜİK, 2018). Bu rakamların ışığında, dünya genelinde konjonktürde yaşanan olumsuzlukların Türk turizm sektörünü derinden etkilemesine rağmen, bu sektörün, Türkiye'nin uluslararası ticaret açısından rekabet üstünlüğü sağlayacak sektör olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye ekonomisinin lokomotiflerinden biri olan turizm sektörü de çalışanlar ile müşteriler arasındaki iletişimin en yoğun olduğu sektörlerden biri olması ve emek yoğun özellik taşıması nedeniyle (Amoah ve Baum, 1997; Sarıışık, 2007) insandan bağımsız olarak düşünülememektedir. Yine bu özelliği nedeniyle işletmelerin varlıklarını sürdürüp rekabet avantajı elde etmeleri, turistik ürün ve hizmetlerini iyi şekilde yönetebilecek ve sunabilecek nitelikte personele sahip olmalarına bağlıdır (Amoah ve Baum, 1997). Çünkü eğitimli personel, turistik ürünü oluşturan cansız öğelere anlam kazandırmaktadır (Temizkan, Erbaş ve Cankül, 2014). Dolayısıyla turizm sektörü açısından, hizmeti sunan insan gücünün niteliği kritik öneme sahiptir (İlkiz ve Hitay, 1992: 159; Ilgaz ve Çakar, 2002: 385; Yazıcı, 2002: 407; Akçay, 2002: 461). Diğer yandan uluslararası düzeyde kalite rekabetinin yoğun olarak yaşandığı turizm sektöründe turizmin öneminin toplumsal düzeyde anlaşılması ve turistik hizmetleri verebilecek yeterli sayıda nitelikli personelin bulunması gerekmektedir (Temizkan vd., 2014). Nitekim turizm sektöründe iş başı eğitimlere bütçe ayıramayan çok sayıda küçük çapta işletme ve nitelikli personellerini elinde tutamayan büyük işletmelerin mevcut olması (Peacock ve Ladkin, 2002) öğretim kurumlarının nitelikli turizmcilerin yetiştirilmesine daha fazla katkı sağlamasını gerektirmektedir (Zagonari, 2009).

1.1. Dünyada Turizm Eğitimi

Dünyada lisans düzeyindeki ilk turizm eğitimini veren program 1922 yılında Amerika'da, Amerikan Otelciler Birliği ve sektörün önde gelen temsilcilerinin talebiyle Cornell Üniversitesinde açılmıştır (Cornell School of Hotel Administration, 2017). Avrupa'da ise turizm eğitimi mesleki ve teknik okulların geliştirilmesi ile ortaya çıkmıştır. Bu okullarda otel yönetimi ve yöneticiliğiyle ilgili mesleki dersler verilmiştir (Butler, 1999; Morgan 2004). Özel sektörden ve kamudan gelen talepler doğrultusunda turizm eğitimi veren kurumların sayısında hızlı bir artış olmuştur (Butler, 1999).

1.2. Türkiye'de Turizm Eğitimi

Türkiye'de de turizm sektörüne nitelikli personel kazandırmayı hedefleyen öğretim kurumlarında ortaöğretim, ön-lisans, lisans ve lisansüstü düzeylerinde turizm eğitimi verilmekte ve bu bölümlerden yılda 20 bin civarında mezun verilmektedir (Erbaş, Temizkan ve Cankül, 2015). 2012/2013 öğretim yılında 45 adet turizm fakültesi ve turizm yüksekokulunda eğitim gören öğrenci sayısı 39.555 iken (Temizkan vd., 2014), 2015/2016 öğretim yılında fakülte ve yüksekokul sayısı 65'e çıkmış ve bu okullarda okuyan sayısı da 73.706'ya yükselmiştir (Aydın, 2016). Toplama bakıldığında iki ve dört yıllık öğrenim gören turizm öğrencisi sayısı 2012/2013 öğretim yılında 96.036 iken, 2015/2016 öğretim yılında bu sayı 152.183'e yükselmiştir. 2016/2017 öğretim yılında 77 üniversitenin 196 turizm lisans programı öğrenci kabul etmiş ve 11.045 kişilik kontenjanın 10.418'i dolmuştur (Bayraktaroğlu, 2016). Rakamlar incelendiğinde turizm eğitimi veren okulların ve turizm eğitimi alan öğrencilerin sayılarının giderek arttığı görülmektedir.

1.3. Turizm Yükseköğretiminde Temel Sorunlar

Açılan çok sayıda okul ve yetiştirilen insan kaynağına rağmen sektör temsilcilerinin yetiştirilen insan kaynağının nitelik açısından yetersiz olduğuyla ilgili şikayetleri mevcuttur (Cankül, 2016). Okulların eksikliklerine ve okulların sektörün beklentilerine cevap veremediklerine işaret eden çok sayıda akademik çalışma da bulunmaktadır. Literatürde turizm eğitimiyle ilgili en temel sorunun olarak turizm sektörünün çok sayıda alt bölüme ayrılmasının olduğu belirtilmektedir. Ayrıca dünya genelindeki sorunların ve güçlüklerin aşılabilmesi için sektörün tamamını kapsayabilecek bir ölçekte sistematik planlama yapılması gerektiği belirtilmiştir. Bununla birlikte birçok ülkede ve öğretim kurumunda turizm öğretiminin, genel eğitim politikalarında ne konumda olması gerektiğiyle ilgili bir fikir birliğinin olmadığı ve turizm öğretiminin geliştirilmesiyle ilgili stratejik plan ve politikaların yetersiz olduğu (Amoah ve Baum, 1997), bunun bir sonucu olarak da turizmin çoğunlukla alakasız bölümlerle ilişkilendirildiği ve alanla alakasız derslerin

verilmesi, turizm öğretimi veren kişilerin alanında uzman olmayıp farklı alanlardan gelmeleri, turizm öğretiminde eğitimciler ile sektör temsilcileri arasında yeterli bilgi ve görüş alışverişinin sağlanamaması gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır (Mayaka ve Akama, 2007). Hatta farklı bölgelerde, birbiriyle çelişen gelişim fikirleri ve eğitim yaklaşımları bulunduğu görülebilmektedir (Zagonari, 2007). Ortaya çıkan bu durum, eğitim kurumlarının profesyonellikten ve hizmet kalitesi anlayışından uzak bir eğitim vermesine yol açmaktadır (Cai ve Zhang, 2004; Kaplan, 2004; Perchlaner, Zehrer ve Raich, 2006). Bu durumun sonucu olarak, turizm eğitimi veren kurumlar, genelde küçük bir bölgenin sadece o andaki ihtiyacını karşılayacak kadar yetkinlikte ve uzmanlaştığı herhangi bir konu olmayan çalışanlar yetiştirmektedirler. Oysa eğitim kurumlarının, öğrencileri, turizm sektörünün sürekli değişen, rekabetçi ve karmaşık ihtiyaçlarına ayak uydurabilen, uluslararası düzeyde çalışabilecek nitelikte (Barron, 2006) ve alanlarında uzmanlaşmış bireyler olarak yetiştirebiliyor olmaları gerekmektedir (Zagonari, 2007).

1.4. Turizm Yükseköğretimindeki Temel Sorunlara Yönelik Bilimsel Çalışmalar

Turizm yükseköğretimi literatüründeki çalışmalar incelendiğinde konuyla ilgili çeşitli çalışmaların bulunduğu fakat bunların nicelik olarak sınırlı sayıda kaldığı görülmektedir. 1992 yılında "Turizm Eğitimi ve Workshop-Konferans" etkinliğinde turizm eğitimindeki sorunlar ele alınmış, sonuç olarak eğitim programlarının yetersiz olduğu ve iş analizlerine göre hazırlanmadığı, hazırlık programlarının uygulanmaması nedeniyle mezunların mesleki yabancı dil konusunda yetersiz olduğu, turizm eğitimi veren öğretim elemanlarının hizmet özelliklerine uygun yetişmediği ve iş deneyimlerinin az olduğu, bölüme öğrenci alınırken mesleki yetenek sınavı yapılmadığı için öğrencilerin isteklilik düzeylerinin bilinemediği, bölüm kontenjanlarının fazlalığı nedeniyle uygulamalı derslerin yapılmasında güçlükler yaşandığı, staj imkanlarının ve sürelerinin yetersiz olduğu belirlenmiştir (Arsoy, 1992; Boyacı, 1992; mçı, 1992; İlkiz ve Hitay; 1992; Kozak, 1992; Özmerzi ve Ayata, 1992; Timur, 1992).

Aynı konferansın 2002 yılındaki çalışmalarında bu kez sorunlar öğretim veren kurumların fizikiyetersizlikleri, turizm merkezlerine uzak yerlere kurulmaları, turizm eğitimi veren kariyer sahibi öğretim elemanlarının eksikliği, öğretim yılının sıkışıklığı nedeniyle öğrencilerin ve öğretim elemanlarının zorlanmaları, farklı okullarda farklı derslerin uygulanması olarak tespit edilmiştir (Tuna, 2002; Avcıkurt ve Karaman, 2002; Gökdeniz, vd., 2002; Ahipaşaoğlu, vd., 2002; Gürdal, 2002; Küçüktopuzlu, 2002).

2012 yılında 3. kez yapılan konferansta bu kez sorunlar staj denetimlerinin yapılmaması, staj süreleri ve uygulamalarında öğretim kurumlarının standart bir ortak zaman aralığı belirlememeleri, staja giden öğrencilerin ağır şartlar altında ve ücretsiz çalıştırılmaları, öğrencilerin staj yeri bulmakta zorlanmaları, öğrencilerin yabancı dil konuşmadaki yetersizlikleri, öğrencilerin okula devam etmemeleri olarak tespit edilmiştir (Zengin ve Türkseven, 2012; İlban ve Köstekli, 2012; Pelit, vd., 2012; Kılıç ve Bayraktaroğlu, 2012; Gürdoğan ve Atabey, 2012; Karaman, vd., 2012). Turizm öğretimi veren yükseköğretim kurumlarının temel problemlerinin kalifiye akademik personel eksikliği, ders programlarının uygun olmaması, pratik eğitim imkanlarının kısıtlı olması ve kalifiye mezunların sektörde kalmaması olduğu ve bu sorunların çözümü için yükseköğretimde standartların geliştirilmesi, sektör-üniversite işbirliğinin artırılması gerektiği görülmektedir (Okumuş ve Yağcı, 2006).

Inui vd. (2006) turizm öğretiminin gözden geçirilmesini önerdiği çalışmasında turizm öğretiminin henüz yeni bir kavram olduğunu, ders içeriklerinin işletme ve ekonomi konularından oluştuğunu ortaya koymuşlardır. Ek olarak, turizm yükseköğretimine sosyolojik ve felsefi bakış açılarının da kazandırılması gerektiğini savunmuşlardır.

Mayaka ve Akama (2007) Kenya'daki turizm yükseköğretimi için sistemsel bir yaklaşım önerdikleri çalışmalarında uluslararası turizm pazarında rekabet eden tüm ülkelerin iyi gelişmiş turizm öğretimi stratejilerine sahip olması gerektiğini vurgulamıştır. Çalışmada, belirlenecek stratejilerin turizm sektörüne verimli, nitelikli ve becerikli iş gücü kazandırması için belli düzeyde kalite standartlarına sahip olmaları gerektiği ifade edilmiştir. Okumuş ve Duygun (2008) eğitim hizmetlerinin pazarlamasında hizmet kalitesi ve öğrenci memnuniyeti arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmalarında beklentiler ve algılanan hizmet kalitesi arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu belirlemiştir. Çalışmada memnuniyetin artırılması için kurumun fiziksel varlıklarının iyi durumda olmasına, öğrenci merkezli olmaya ve eğitim kalitesinin yüksekliğine odaklanılması gerektiği belirtilmiştir.

Akoğlan Kozak (2009) akademik turizm eğitimi üzerine yaptığı değerlendirmede bazı turizm öğretim kurumlarının halen yeterli insan kaynağı ve altyapı donanımına sahip olmadığını belirtmiştir. Yine aynı çalışmada turizm yüksekokullarının fakültelere dönüştürülmesi konusunda acele edilmemesi ve fakülte olma yeterliliği kriterlerinin oluşturulup bu kriterlerin karşılanma durumlarına göre dönüşümlerin gerçekleştirilmesi gerektiğini, turizm öğretimi veren kurumların nicel ve nitelik analizinin yapılması gerektiğini belirtmiştir.

Baltacı vd. (2012) turizm eğitimi alan öğrencileri memnuniyetleri ve geleceğe yönelik bakış açılarıyla ilgili bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmada turizm işletmeciliği okuyan öğrencilerin eğitim ve ders memnuniyet düzeyleri çok düşük ve gelecek kaygıları ise çok yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Ek olarak okudukları bölümde kariyer yapmayı düşünmediklerini belirtenlerin sayısının yüksekliği de göze çarpmaktadır. Öğrencilerin en büyük kaygılarının ileride ailelerini geçindiremeyecekleri olduğu ifade edilirken turizmle ilgili aldıkları derslerin yetersizliğinden yakındıkları da belirtilmiştir.

Abdullah (2006) yükseköğretim kurumlarının hizmet kalite düzeylerini belirlemeye yönelik bir ölçek geliştirdiği (HEdPERF) çalışmasında yükseköğretim kurumlarında hizmet kalitesini oluşturan alt boyutları belirlemiştir ancak çalışma öğrencileri okulun müşterileri olarak ele almış ve ölçek kurumları kısıtlı bir bakış açısı ile ele almıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Turizm sektörü, toplumlararası ilişkilerin gerçekleştiği, kültürlerin buluştuğu, birbirlerini tanıdığı, toplumların birbirleriyle ilgili imajlarının oluştuğu, dünya barışının sürdürülmesine katkı sağlayan, ülkelere döviz girdisi sağlayarak ekonomileri kalkındıran bir kavramdır (Temizkan, 2005). Bu açıdan bakıldığında turizm kavramı, gerek sosyal gerekse ekonomik anlamda, özellikle gelişmekte olan ülkeler için, önemli fırsatlar sunmaktadır. Ağır sanayisi yeterince gelişmemiş olan Türkiye açısından da turizm sektörü stratejik bir önem taşımaktadır.

Türkiye'de turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmeler çok büyük bir çoğunlukla çalışan gereksinimini turizm diploması veren eğitim öğretim kurumları yerine niteliksiz çalışanlarla karşılamaktadır (Kızılırmak, 2000). Buna ek olarak, sektörde faaliyet gösteren işletmeler, turizm eğitimi almış personelin nitelik açısından yetersizliğinden şikayet etmektedir (Cankül, 2016). Turizm sektörünün geleceği esas gayesi turizm sektöründe çalışacak nitelikli personele turizm bilincini kazandırmak ve turizm sektörüne katkıda bulunmak olan turizm eğitim kurumlarının (Mısırlı, 2002:42) sektörün gerekleri doğrultusunda ve sürekli değişen ihtiyaçlarına ayak uydurabilecek nitelikte yetiştireceği çalışanların elinde olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle sektöre nitelikli çalışan kazandıracak kurumların kalite standartlarının belirlenmesi ve kalite düzeylerinin ölçülerek kendilerini geliştirebilmeleri sektörün geleceği açısından kritik rol oynamaktadır. Ancak eğitim kurumlarında uzun zamandır süregelen sorunlar bu sıkıntıların aşılamamasına yol açmaktadır. Bu sorunlar, turizm eğitimi veren öğretim kurumlarının kalite düzeylerinin tüm paydaşlarının katkılarıyla ve her açıdan ele alınarak sorgulanması gerektiğini göstermektedir. Bazı yükseköğretim kurumları kalite düzeylerini yükseltmek ve bunu kanıtlamak amacıyla bireysel

olarak belli başlı kurumlardan kalite belgeleri almaktadır. Bahsi geçen kalite belgeleri bir ücret karşılığında verilmekte ve standart içerikleri hakkında detaylı bilgi bulunmamaktadır ve zaten kısıtlı bütçeleri olan eğitim kurumlarına maddi külfet yaratmaktadır. Buna en önemli örnek Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından turizm yükseköğretimi veren kurumlara TedQual serfitika sistemi çerçevesinde verilen kalite belgeleridir. Ancak bu belgelerin içeriği ve alınabilmesi için gerekli kriterlerle ilgili herhangi bir bilgilendirme bulunmamaktadır. Programa başvuru ve ödeme yapıldıktan sonra kriterlerle ilgili bilgi sahibi olunabilmektedir. Bu da zaten kısıtlı bütçelerle ayakta kalmaya çalışan kurumlar için ciddi bir mali külfete neden olmaktadır. Piyasada kalite belgesi veren diğer kurumların verdikleri belgelerin genel olarak eğitim hizmetlerinin verilmesi ile ilgili olduğu fakat turizme özgü herhangi bir kriterin sorgulanıp sorgulanmadığı ile ilgili yeterli bilgi mevcut değildir.

İlgili alanyazında turizm eğitimi veren kurumlardaki öğrenci memnuniyetiyle ilgili (Abdullah, 2006; Baltacı vd. 2012;) çalışmalara rastlansa da kendine özgü ihtiyaçları ve özellikleri olan turizm yüksek öğretiminde kalite standartlarının neler olması gerektiği, kalite düzeylerinin tüm paydaşların bakış açılarıyla belirlenmesine yönelik, tüm öğretim kurumlarının kullanımına ücretsiz olarak sunulabilecek herhangi bir ölçeğin literatürde bulunmadığı görülmektedir. Bu durum turizm yükseköğretiminin ihtiyaçları ve özelliklerini göz önünde bulundurarak ortaya koyulacak bir ölçeğin gerekliliğini de ortaya koymaktadır.

Gelecekteki çalışmaların bu konu üzerine odaklanmasında fayda olduğu düşünülmektedir. Böylece turizm yükseköğretimi veren kurumlar, bir başka aracı kuruma ihtiyaç duymadan kalite düzeylerini takip edebilecek ve ciddi bir mali yükten kurtulabileceklerdir. Bu ölçek ile kurumlar kendilerini gerek bölüm bazında gerekse genel anlamda değerlendirebileceklerdir. Bahsi geçen ölçekle kurumlar kendilerini diğer kurumlarla kıyaslayabileceklerdir. Bu durum sadece kurumlara yardımcı olmakla kalmayıp üniversite tercihi yapacak öğrencilere de tercihlerini yapmada yardımcı olabilecektir.

KAYNAKÇA

Ahipaşaoğlu, S., Karaman, A. ve Sağlık, E. (2002). "Turizm Sektöründe Endüstriye Dayalı Eğitim, Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Palandöken Kış Sporları Merkezinde Bir Uygulama". Turizm Eğitimi Konferans-Workshop, 11-13 Aralık, (ss. 137-143). Ankara, Turizm Bakanlığı, TurizmEğitimi Genel Müdürlüğü.

Akçay, Ş. (2002). Aktif Eğitim Metotları ile Eğitimcinin Eğitimi, Turizm Eğitimi Konferans-Workshop, 11-13 Aralık, Ankara.

Amoah, V. A., & Baum, T. (1997). Tourism education: Policy versus practice. International Journal of Contemporary Hospitality Management, 9, 5–12.

Aydın, Ç. (2016). Akademik Turizm Bülteni, Temmuz (17/7) http://anatoliajournal.com/atb/2016/07/02/temmuz-2016-177/, 07.05.2017.

Avcıkurt, C. ve Karaman, S. (2002). "Lisans Eğitimi Veren Turizm Okullarının Ders Programları Karşılaştırması". Turizm Eğitimi Konferans-Workshop, 11-13 Aralık, (ss. 53-65). Ankara, Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü.

Baltacı, F., Üngüren, E., Avsallı, H., & Demirel, O. N. (2012). Turizm eğitimi alan öğrencilerin eğitim memnuniyetlerinin ve geleceğe yönelik bakış açıların belirlemesine yönelik bir araştırma. Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 4(1), 17-25.

Barron, P., Accordia, C., 2002. Linking learning style preferences and ethnicity: international students studying hospitality and tourism management in Australia. Journal of Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education 1, 1–13.

Bayraktaroğlu, E. (2016). Akademik Turizm Bülteni, Eylül (17/9) http://anatoliajournal.com/atb/2016/08/22/eylul-2016-179/. 07.05.2017.

Berkowitz, E.N. (2000) The Employee-Organization Relationship, Organizational Citizenship behaviors and Superior Service Quality, Journal of Retailing, 78.

Boyacı, C. (1992). "Üniversite Düzeyinde Turizm Eğitimi Veren Yükseköğretim Kurumlarında Öğretim Elemanı Yetiştirme Sorunları ve Çözüm Önerileri". Turizm Eğitimi Konferans-Workshop, 9-11 Aralık (ss. 121-123). Ankara, Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü.

Butler, R. W. (1999) Understanding Tourism. In E. L. Jackson and Burton, T. L. (Eds.), Leisure Studies: prospects or the twenty-first century, (pp97-116). State College, PA: Venture.

Cankül, D. (2016) " Turizm Diplomalı Nitelikli Personelin Sektöre Kazandırılmasında Ortak Akıl", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Cai, L., Zhang, L., 2004. Meeting the demand for tourism development: higher occupation and technical education in China. Journal of Human Resources in Hospitality & Tourism 3, 107–117.

Christou, E.S. (1999). Hospitality Management Education in Greece an Exploratory Study, Tourism Management, 20: 683-691.

Cornell School of Hotel Administration, https://sha.cornell.edu/about/history.html. (E.T. 06.06.17)

Erbaş, A., Cankül, D. ve Temizkan, R. (2013). Turizm Personeli Meslek Yasası Girişimi: Tiyader Örneği. 14. Ulusal Turizm Kongresi. 05-08 Aralık, Bildiri Kitabı İçinde (1150-1162). Kayseri

Erbaş, A., Temizkan, R ve Cankül, D. (2014). Türkiye'de Örgün Turizm Eğitiminin Önündeki Engellerle Mücadelede Tiyader ve Turizm Meslekleri ve Turizm Konseyi Meslek Yasası Taslağı. 15. Ulusal Turizm Kongresi. 13-16 Kasım, Bildiri Kitabı İçinde (1301-1315). Ankara.

Erbaş, A., Temizkan, R. ve Cankül, D. (2015). "Turizmde Nitelikli Personelin Sektöre Kazandırılması: Tiyader Modeli" I. Eurasia International Tourism Congress: Current Issues, Trends and Indicators, 28-30 May. Cilt: 3, ss. 615-622.

Gökdeniz, A., Çeken, H. ve Erdem, B. (2002). "Okul-Sektör İşbirliği Çerçevesinde Stajdan Beklentiler, Sorunlar, Çözüm Önerilerine Yönelik Bir Uygulama". Turizm Eğitimi Konferans-Workshop, 11-13 Aralık, (ss. 343-367). Ankara, Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü.

Gürdal, M. (2002). "Türkiye'de Mesleki Turizm Eğitiminin Yapısal Analizi, Okullaşma-Eğitimin Kalitesi-Staj-İstihdam Sorunları ve Çözüm Önerileri". Turizm Eğitimi Konferans-Workshop, 11-13 Aralık,(ss. 391-400). Ankara, Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü.

Gürdoğan, A., & Atabey, S. (2012). Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Staj Sorunları ve Stajdan Beklentileri: Ortaca Örneği. In Turizm Eğitimi Konferans-Workshop (pp. 17-19).

Haksever, C., Render, B., Russell, S.R. ve Murdick, R.G., (2000) Service Management and Operations, 2nd Ed., Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey.

Ilgaz, S. ve Çakar, M. (2002). Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Staj Problemleri: Başkent Üniversitesi İİBF Turizm İşletmeciliği Bölümü Öğrencileri Üzerinde Yapılan Bir Araştırma, Turizm Eğitimi Konferans-Workshop, 11-13 Aralık, Ankara.

İlban, M. O., & Köstekli, E. (2012). Turizm Eğitiminde Yaşanan Sorunların Öğrencilerin Okullarına Olan Duygusal Bağlılık Düzeylerine ve Okula Devam Niyetlerine Etkileri. Turizm Eğitimi Konferansı (17-19 Ekim 2012), ss, 199-213.

İlkiz, O. ve Hitay, O. (1992). Türkiye'de Turizm Eğitimindeki Sorunlar, Turizm Eğitimi Konferans-Workshop, 9-11 Aralık, Ankara.

Kaplan, L., 2004. Skills development in tourism: South Africa's tourism-led development strategy. Geo Journal 60, 217–227.

Karaman, S., Güven, Ö., Z. ve Ceylan, U. (2012). "Meslek Yüksekokullarında Turizm eğitimi Alan Öğrencilerin Staj Uygulamalarında Karşılaştıkları sorunlar ve Çözüm Önerileri". Turizm EğitimiKonferans-Workshop, 17-19 Ekim, (ss. 226-233). Ankara, Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü.

Khan, I. & Rahman, Z. (2017). Development of a scale to measure hotel brand experiences. International Journal of Contemporary Hospitality Management, 29(1), 268-287.

Kılıç, G., & Bayraktaroğlu, E. (2012). Lisans Düzeyinde Turizm Eğitimi ve Fakülte Bünyesinde Örgütleniş Biçimine Yönelik Bir Değerlendirme. In Turizm Eğitimi Konferans-Workshop (pp. 17-19).

Kızılırmak, İ. (2000). "Yüksekokulların Turizm ve Otelcilik Programlarının Turizm Sektörünün Beklentileri Doğrultusunda Değerlendirilmesi" , Milli Eğitim Dergisi, C: 147, ss. 54-60.

Kobu, H. (1999) Üretim Yönetimi (10. Baskı), İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Araştırma ve Yardım Vakfı, Yayın No:04.

Kozak, M. (1992). "Mesleki Turizm Eğitimi Veren Yükseköğretim Kurumlarında Ders Programlarının Hazırlanması". Turizm Eğitimi Konferans-Workshop, 9-11 Aralık, (ss. 191-195). Ankara, Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü.

Kuşluvan, S. ve Kuşluvan, Z. (2000). Perceptions and Attitudes of Undergraduate Tourism Students Towards Working İn The Tourism Industry in Turkey, Tourism Management (21), 251-269

Küçüktopuzlu, K., F. (2002). "Turizm Eğitimi Veren Yüksekokulların Staj Programlarında Eşgüdüm sağlanması ve Çözüm Önerileri". Turizm Eğitimi Konferans-Workshop, 11-13 Aralık, (ss. 335-341). Ankara, Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü.

Külahçı, Mehmet (1992). "Turizm Sektöründe İşgücünün Mesleki Eğitimi". Turizm Eğitimi Konferans-Workshop, 9-11 Aralık, (ss. 105-113). Ankara, Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel
Müdürlüğü.

Mayaka, M. ve Akama, J.S. (2007). "Systems approach to tourism training and education: The Kenyan case study", *Tourism Management*, 28, 298–306.

Mısırlı, İ. (2002). "Turizm Sektöründe Meslek Standartları ve Mesleki Belgelendirme Sistemi (Sertifikasyon)", Anatolia Turizm Araştırma Dergisi, 13(1): 39-55.

Morgan, M. (2004) "From Production Line to Drama School: Higher Education for the Future of tourism." International Journal of Contemporary Hospitality Management, Vol. 16(2), pp91-99.

Okumuş, F., & Yagci, O. (2006). "Tourism higher education in Turkey". Journal Of Teaching İn Travel & Tourism, 5(1-2), 89-116.

Olalı, H. (1983). Dış Tanıtım ve Turizm, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Özmerzi, A. ve Ayata M., A. (1992). "Akdeniz Üniversitesi Antalya Meslek Yüksekokulu Turizm ve Otelcilik Programı Öğrencilerinin

Ağırlama Sektöründe Yaptığı Uygulama ve Stajlar". Turizm Eğitimi Konferans-Workshop, 9-11 Aralık, (ss. 369-372). Ankara, Turizm Bakanlığı Turizm

Eğitimi Genel Müdürlüğü.

Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1988). Servqual: A multiple-item scale for measuring consumer perc. Journal of retailing, 64(1), 12.

Peacock, N., Ladkin, A., (2002) "Exploring relationships between higher education and industry: a case study of a university and the local tourism industry." Industry and Higher Education 16, 393–401.

Pechlaner, H., Zehrer, A., Raich, F., 2006. Satisfaction profiles and tourism curricula: tourism organisations under study. In: Hitz, M., Sigala, M., Murphy, J. (Eds.), Information and Communication Technologies in Tourism. Springer, Vienna.

Pelit, E., Keleş, Y., Çakır, M., & Ayduğan, N. (2012). 2023 Turizm Stratejisindeki Mesleki Staj Hedefleri ve Mevcut Durumun Lisans Düzeyinde Turizm Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi. In Turizm Eğitimi Konferans-Workshop (pp. 17-19).

Sarıışık, M. (2007), "Turizm Sektöründe Meslek Sahibi Olmaya Yönelten Etkenler:

Meslek Yüksekokulu Öğrencilerine Yönelik Bir Çalışma", Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt 18, Sayı 2, Güz: 143-160.

Temizkan, R. (2005). "Turist Rehberlerinin Türkiye İmajını Algılamaları" , Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm ve Otel İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, Hatay.

Temizkan, R. ve Cankül, D. (2015). 2023 Stratejik Hedefleri İçin Stratejik Sektör Turizmde Ortak Akıl (Ed. Temizkan, R ve Cankül, D). Esogü Basımevi, Eskişehir.

Temizkan, R. Erbaş, A., ve Cankül, D. (2014). "Turizm Personeli Meslek Yasası Mümkün mü?" , Journal of Recreation and Tourism Research, Cilt: 1, No: 4, ss. 22-30.

Timur, A. (1992). Türkiye'de Turizm Eğitiminin Yapısı, Uygulanan Politikalar ve Sonuçları. Turizm Eğitimi Konferansı- Workshop, 9-11 Aralık, (ss. 47-53). Ankara, Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü.

Türkeri, İ. (2014). Yükseköğretim düzeyinde turizm eğitiminin özel nitelikli sorunları ve çözüm önerileri. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 3(4), 1-14.

Türkiye İstatistik Kurumu (2017) http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24591. Erişim Tarihi: 07.05.2017.

Türkiye İstatistik Kurumu (2018). http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1072. (Erişim Tarihi: 14.09.2018).

United Nations World Tourism Organization (UNWTO), (2016) http://www.dadosefatos.turismo.gov.br/images/pdf/estatisticas_indicadores/UNTWO_Tourism_Highlights_2016_Edition.pdf. Erişim Tarihi: 07.05.2017.

United Nations World Tourism Organization (UNWTO), (2017) http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/unwto_barom17_02_mar_excerpt_.pdf. Erişim Tarihi: 07.05.2017.

Ünlüönen, K. (2000). Turizm İşletmeciliği Öğretmenlik Programlarının Öğrenci Beklentileri Ve Algılamaları Açısından Değerlendirilmesi, Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 3.

Yazıcı, S. (2002). Turizm Eğitiminin Bilinci ve Uygulama Dersi: Staj, Turizm Eğitimi Konferans-Workshop, 11-13 Aralık, Ankara.

Zagonari, F. (2009). Balancing tourism education and training. International Journal of Hospitality Management, 28(1), 2-9.

Zeithaml, V.A., Parasuraman,A. ve Berry,L.L. (1990) "Delivering Quality Service: Balancing customer Perceptions and Expectations", The Free Press, New York, pp. 15-33.

Zengin, B., & Türkseven, E. (2012). Turizm lisans eğitiminde yaşanan staj sorunları ve çözüm önerileri. In Turizm Eğitimi Konferans-Workshop (pp. 17-19).